

A woman with her back to the camera, wearing a long, dark green and black striped Victorian-style dress with a high collar and long sleeves. She is looking out over a vast, flat landscape under a cloudy sky. In the distance, a large brick building is visible, and several birds are flying in the sky. The overall atmosphere is misty and historical.

MARJA VISSCHER

Sporen in het polderland

Samen strijden
voor de gemeenschap

DE BADHOEVE
TRILOGIE | deel 2

Marja Visscher

Sporen in het polderland

De Badhoeve-trilogie deel 2

Uitgeverij Zomer & Keuning

1

‘Hoor toch eens wat een herrie buiten!’

Jacob reageert niet – het enige wat naast Hermina klinkt, is zijn regelmatige ademhaling die uitmondt in een stevige puf. Ach, waarom zou ze hem er ook voor wakker maken? Hij heeft zijn slaap na de dagelijkse inspanningen in de buitenlucht hard nodig. Het geschreeuw en gescheld buiten houdt aan, ze kan het nu bijna woordelijk verstaan. Dit is al de zoveelste keer dat een ruzie onder het personeel hen uit de slaap houdt. Althans haar, want Jacob reageert nog steeds niet. Er wordt nu met iets gegooid, er valt iets stuk. Pfff, als het maar niet de potten zijn die ze op het bordes vol heeft gezet met bloeiende planten. Voorzichtig tikt ze Jacob op zijn arm en streelt vervolgens zijn wang. Op haar aanraking rekt hij zich uit en draait zich naar haar toe. Zijn arm zoekt haar onder de dekens. ‘Volgens mij is het weer zover, er wordt beneden zelfs iets kapotgegooid. Straks loopt het nog uit de hand.’

Zonder te antwoorden zwaait hij driftig zijn benen over de rand van het bed. In de schemer ziet ze hem wankelen als hij snel zijn broek aantrekt. In gedachten hoort ze hem knarsetanden. Degene die hem straks als eerste buiten tegenkomt, kan zijn borst natmaken. Door zijn explosieve karakter en zijn drastische aanpak zal de boel weldra stil zijn. Maar het is jammer dat je als baas zo moet optreden tegen de mensen met wie je straks weer moet werken. Jacob is goed voor zijn personeel, maar ze moeten geen loopje met hem nemen, want dan zijn de rapen gaar. Ze gaat op haar rug liggen om beter te kunnen luisteren. Beneden slaat de deur

dicht, even zijn stemverheffing en stemmen die tegenstand bieden, dan een volkomen stilte. Hoe ze het ook probeert, ze kan zich er geen voorstelling van maken wat er zich beneden afspeelt. Even overweegt ze om ook op te staan, heel solidair met Jacob uit bed te komen om vanuit het raam van de slaapkamer de ruzie te volgen. Maar eerlijk gezegd is ze daar te lui voor. Het is lekker in bed en ze hoopt dat, wanneer Jacob straks terugkomt, ze nog een paar uurtjes kan slapen. Haar solidariteit gaat niet verder dan zichzelf wakker houden totdat hij terugkomt.

Met haar komst op De Badhoeve in 1857 is ze in een compleet ander leven verzeild geraakt dan vijf jaar eerder, toen zij en Jacob trouwden. Toen hingen hun eerste huwelijksjaren een beetje als los zand aan elkaar, nu zijn ze in die stille, drooggelegde Haarlemmermeerpolder min of meer op elkaar aangewezen. Toch heeft deze verandering, tot haar eigen verbazing, niet voor een verrassing of ongemak gezorgd. De tijd dat ze nog met Jacob aan de Prinsengracht in Amsterdam woonde, stelde haar in staat om na te denken over het leven dat haar op het platteland te wachten stond. Uiteindelijk veranderde het vooruitzicht voor haar van een waar schrikbeeld in een zekere berusting. Haar ambities als componiste en pianiste, die ze al in haar vroege jeugd koesterde, moesten toch te combineren zijn met het leven op het platteland. Zeker de erkenning voor haar werk en de belofte om concerten te geven en dagelijks te componeren, die ze telkens weer van Jacob kreeg, hebben haar uiteindelijk over de streep getrokken. Het heeft ertoe geleid dat ze de toekomst in een breder perspectief is gaan zien. Het leven heeft, sinds ze hier woont, een hele omwenteling in haar teweeggebracht. Haar aanvankelijke vrijheidsdrang als onafhankelijke vrouw en haar streven naam te maken in de muziekwereld zijn niet verdwenen – ze hebben haar zelfs met de tijd verrijkt dankzij de vele concerten in het land, waarvoor Jacob vaak de aanzet heeft gegeven. Het bezorgt

haar keer op keer een warm gevoel dat ze niet meer hoeft te twijfelen aan zijn intenties wat haar en haar werk betreft.

Pas nu ze hier woont en Jacob dagelijks in haar omgeving vertoeft, is ze eigenlijk pas echt gaan beseffen wat een bijzondere echtgenoot ze heeft. De ommekeer in zijn leven – van een Amsterdamse advocaat naar een welgestelde landeigenaar en agrariër – is pas met haar komst naar De Badhoeve werkelijk tot haar doorgedrongen. Dat zijn vooruitstrevende karakter eigenlijk best op het hare lijkt, heeft haar doen beseffen dat ze beiden iets kunnen betekenen op het gebied van het culturele leven in Amsterdam, maar gezamenlijk zeker ook in de landbouw.

‘Het is niet alleen “ik”, maar is gaandeweg “wij” geworden,’ heeft ze hem verzekerd toen hij er voorzichtig naar vroeg of ze het wel naar haar zin had op De Badhoeve. Haar antwoord stelde hem gerust, merkte ze. Ze zijn in staat om elkaar op beide gebieden te versterken. Die gedachte maakt het leven op het landgoed vooralsnog tot een feestje. Uitdagingen genoeg, zeker waar het de omgang met het personeel betreft, dat Jacob bij voorkeur zoekt en selecteert in de allerarmste kringen, de ongeciviliseerde polderjongens. Mannen die in hutjes in de kale, drooggelegde polder tot de eerste pioniers behoorden, die het land vruchtbaar probeerden te maken. Pogingen die door armoede en slechte stukken grond gedoemd waren te mislukken. Jacob bewondert hen om hun kracht en de wil om te werken. Hoe vaak heeft ze hem niet horen zeggen dat het drooggelegde land eigenlijk hen toebehoort, maar dat ze bij gebrek aan geld geen schijn van kans hadden. Hij ziet zichzelf als de man om hen daarbij te helpen, en hen in het leven van dienst te kunnen zijn. Om deze ruige kerels heen hangen vaak ook meisjes, soms jonge vrouwen, die het moeilijke leven in de polder voor lief nemen om bij de mannen te kunnen zijn van wie ze houden. Het is een kleine, arme wereld op zich. Zeker wanneer de meisjes vruchtbaar worden en het ene kind na het andere

baren, soms zonder te weten wie de vader is.

Ze glimlacht. Had ze ooit kunnen denken dat dit haar eerste prioriteit op De Badhoeve zou worden? Zij, die aanvankelijk leefde vanuit een onafhankelijke positie en er niet aan moest denken om kinderen op te voeden, moet nu dagelijks de zorg en verantwoording opbrengen die ze zichzelf voor het personeel heeft opgelegd. Ze voelt de bezorgdheid voor alle levens, die zich zo nadrukkelijk afspelen binnen de muren van de knechtenhuizen die op het landgoed zijn gebouwd. Elke dag opnieuw wordt ze op haar inventiviteit aangesproken om met een oplossing te komen voor de vaak laaggeletterde arbeiders die Jacob en zij tot 'hun' mensen rekenen. Drank en de gevolgen daarvan zijn de meest in het oog springende problemen, maar daar blijft het vaak helaas niet bij.

Toch proberen ze er samen, wanneer het hen op sommige momenten te veel wordt, ook afstand van te nemen. Willen ze aan de omstandigheden blijvend het hoofd kunnen bieden, dan moeten ze ook af en toe hun zinnen kunnen verzetten door andere dingen te doen. Gelukkig zijn dat bezigheden die elkaar raken. Waar ze sinds het begin van hun huwelijk zelfs elkaars bevestiging in hebben gevonden. Bewondering voor elkaar blijft immers een belangrijk gegeven in een huwelijk. Jacob houdt van haar muziek, terwijl zij zijn mooie, vaak verstrekkende, poëtische teksten bewondert. Samen werken ze momenteel met veel plezier aan een muziektheaterstuk, *Willem Bardes* getiteld, waarvoor Jacob de teksten schrijft en zij de muziek. Bardes, de held van de Amsterdamse Alteratie*, leidt hen beiden af van het drukke bestaan dat het landgoed met zich meebrengt. Het is geen huisvuil, maar een professio-

*De Alteratie (1578) is de omwenteling waarbij de katholieke stadsregering van Amsterdam werd afgezet en de calvinisten de macht grepen. Hiermee isoleerde de machtige handelsstad Amsterdam zich van andere steden.

nele bijdrage aan het culturele leven van Amsterdam, waarvan ze beiden zo houden. Nog maandelijks bezoeken ze samen de lezingen, samenkomsten en concerten in Felix Meritis in Amsterdam en verzetten op die manier hun zinnen. Het is heerlijk om haar werkkleding te kunnen verruilen voor de prachtige jurken, die ervoor zorgen dat ze zich weer voor even de door velen bewonderde pianiste voelt. Ze is nog steeds blij dat Jacob er al bij de aankoop van de grond in de Haarlemmermeerpolder rekening mee heeft gehouden dat het landgoed dicht bij de weg ligt die hen vaak voor even met het stadse leven van voorheen verbindt.

Niet veel later kruipt Jacob weer in bed. 'Eigenlijk zou je toch denken dat je onderhand je pappenheimers wel moet kennen, maar telkens sta ik weer voor een verrassing.' Opnieuw zijn arm om haar middel, haar hoofd tegen zijn borst. Al gauw een ademhaling die erop duidt dat hij snel weer in slaap is gevallen. Zelf kan ze de slaap niet meer vatten, maar dat is niet erg, ze ligt lekker zo. Een beetje doorsoezen tot het straks licht wordt, kan ook heel aangenaam zijn.

Tegenwoordig is uitslapen er niet meer bij. Al voor de zon opkomt, wordt De Badhoeve wakker. Met een glimlach denkt ze, terwijl ze zich uit Jacobs arm bevrijdt, aan al die geluiden waaraan ze zo heeft moeten wennen en die nu een heerlijk moment van opstaan betekenen. Niet het geratel van wielen van de talrijke rijtuigen over het plaveisel onder hun raam aan de gracht, maar het kraaien van de haan, het loeien van de koeien die gemolken willen worden en het gerammel van melkammers. Hun woning met daaraan de koeienstallen vast gebouwd, de kaasmakerij en nog wat andere schuren maken het tot een centrum van bedrijvigheid, waarvan de geluiden tot ver in huis doorklinken. Zelf is ze de spil in al die werkzaamheden geworden. Onder haar leiding wordt boter, kaas en karnemelk gemaakt. Het heeft wel even tijd gekost, maar uiteindelijk heeft ze met de modernste apparatuur leren werken, die Jacob grotendeels uit Engeland heeft laten over-

komen. De karnton draait niet meer op menselijke kracht, maar wordt voortbewogen door stoom. Het melkgerei en de melkbussen worden door een Hornsbymachine gespoeld en gereinigd. Er is een overzichtelijke, heldere koeienstal gekomen en een varkensstal met stalen voederbakken. Een schapenstal met een wasmachine, die al heel wat belangstelling uit de omgeving heeft getrokken. Ook het hijswerktuig waarmee de schapen worden opgetild, is van Engelse makelij. Er is weinig mankracht voor nodig om binnen een uur veertig schapen te wassen, waardoor de dieren weinig teken hebben. De schone wol levert De Badhoeve daardoor aanmerkelijk meer op dan voorheen.

Tevreden draait ze zich nog even om.

Ze moet, door de weinige uurtjes slaap deze nacht, toch zijn ingedut. Wanneer ze opnieuw haar ogen opent, kiert het zonnetje door de gordijnen. Het werpt een warme streep zonlicht op haar gezicht, die zich langzaam over haar deken verplaatst.

Het plekje naast haar is leeg, Jacobs nachtrust telt altijd maar een paar uur. Ze rekt zich uit en weet dat hij, wanneer hij straks aanschuift voor het ontbijt, al de nodige enerverende uren achter de rug heeft. Ongetwijfeld is straks het vervelende incident van vannacht opnieuw de aanleiding om samen over het personeel te praten. Het is vaak zoeken naar een oplossing, die zelden voorhanden is.

Eigenlijk zou je toch denken dat je onderhand je pappenheimers wel moet kennen, maar telkens sta ik weer voor een verrassing, herinnert ze zich Jacobs woorden weer van vannacht. Ze kan hem geen ongelijk geven. De ruzies gaan soms nergens over en grijp daar dan maar eens op in.

Beneden gekomen heeft Dientje de tafel al gedekt en ze loopt vrolijk zingend door het huis. Hermina schiet in de lach.

‘Zo vrolijk als jij heb ik nog nooit het huishouden gedaan,’

roept ze Dientje toe, die er blijkbaar zin in heeft en de lange gang aan een boenbeurt onderwerpt.

‘Ik ben blij dat de zon schijnt, mevrouw. Al dat zand en die modder in de gang als het heeft geregend, ik kan het missen als kiespijn. Straks lekker de ramen nog lappen, dan kan het er weer even tegen!’

In de keuken heeft ze de ontbijttafel al gedekt. Hermina voelt zich een beetje schuldig, nu ze onverwacht toch heeft uitgeslapen. Vroeger gewend alles zelf te moeten doen, beschouwt ze een huishoudster, na Anna die ze op de Prinsengracht hadden, nog steeds als een echte luxe.

Ze kijkt naar buiten en ziet Jacob aankomen. Kleine driftige stappen, die helemaal passen bij het vurige karakter waar ze zo van is gaan houden. Een knappe, goed gebouwde man, die zich heel veel zaken op het landgoed persoonlijk aantrekt. Nog elke keer weet hij haar te verrassen – en misschien zit daar ook wel juist zijn charme. Hij kan slecht overweg met mensen die niet op zijn niveau praten, heeft ze gemerkt. Toch gaat zijn hart uit naar al die eenvoudige polderjongens die zo hard voor hem werken. Hij is een man van de toekomst, kijkt ernaar uit om de generatie na deze mannen een beter leven te geven dan hun vaders ooit hebben gekend. Dat is zijn ideaal, en tegelijkertijd zijn strijd. Juist die karaktertrek maakt dat ze nog elke dag wel een keer tegen hem zegt hoeveel ze van hem houdt. Ze bewondert hem erom. De mannen die onder Jacob werken, heeft hij zelf aangenomen en op hun merites beoordeeld. Sommige vrouwen werken mee op het land, andere, vaak met kinderen, zijn thuis. Als bijna vanzelfsprekend ziet ze het als haar taak om hen een beter leven te bezorgen. Ze bewust te maken van hun rechten, te leren dat ze er als vrouw mogen zijn en er op de boerderij zelfs heel erg toe doen. Zeker ook waar het om werk gaat. Dagelijks in de zuivel of, zoals in het najaar, de inmaak van groenten en fruit, maar ook het pekelen van vlees van eigen slacht. Ze betaalt hen voor de werkzaamheden een uurloon.

Op aandringen van hoofdopzichter Van Wieringen werden de mannen die een serieuze relatie met een vrouw onderhielden of al getrouwd waren, aangenomen met toezegging van een huurcontract voor een van de arbeiderswoningen op het landgoed. In principe hebben de arbeiders daar niets om over te klagen. Elk huisje heeft een kleine groentetuin, die de bewoners zelf bijhouden, en ze hebben de mogelijkheid om een extra stukje grond bij te huren. De huisjes hebben enkele bedsteden en een zolder. De gezinnen hebben het goed sinds ze hun armoedige hutten in de polder konden verlaten. Toch duurde het niet lang voor hun vertrouwen aan alle kanten werd beschaamd. Overspel, vechten en dronkenschap spelen zich met regelmaat af.

‘Het is niet meer dan de wereld in het klein,’ heeft ze Jacob vaak voorgehouden wanneer hij bij nacht en ontij moest ingrijpen. Het is vooral zijn sociale inborst die maakt dat hij niet kan begrijpen dat ‘zijn jongens’ keer op keer het vertrouwen dat hij in hen heeft beschamen.

‘Is de brand een beetje geblust vannacht?’ Bij binnenkomst ziet ze aan Jacobs gezicht dat dit niet zo is.

‘Er is behoorlijk gevochten. Ik had vannacht geen zin om uit te zoeken wat de kern van de onrust was, maar neem maar van mij aan dat die twee behoorlijk hadden ingenomen. Een van de twee, dikke Teun, heeft in zijn lomtheid de vrouw van Krijn flink te grazen genomen. Het mens zit onder de blauwe plekken. Ze is er natuurlijk tussen gesprongen om die kerels uit elkaar te halen. Nu wil het geval dat die kleine van Krijn, Liesje meen ik dat ze heet, ook niet ongeschonden uit de strijd is gekomen. De vrouw van Van Wieringen heeft haar vannacht verzorgd, maar misschien is het toch het beste wanneer jij daar even een kijkje gaat nemen. Het is nu al de zoveelste keer dat daar wat aan de hand is en telkens valt het me op dat het meisje daarvan de dupe is. Hoe oud is dat kind eigenlijk, weet jij dat?’

‘Een jaar of acht, denk ik.’

Hij hapt hongerig van zijn brood en zegt tussen twee hapen door: ‘O ja, ook een van de twee bloempotten op het bordes is gesneuveld.’

‘Ja, dat vreesde ik al.’

Ze zit plotseling niet meer op haar gemak. Dit jaar heeft ze er alles aan gedaan om met de gezinnen in contact te komen en er een band mee op te bouwen. Ze heeft wekelijks het breiclubje onder haar hoede genomen. In de uren dat ze bij elkaar zijn, wordt er heel wat af gepraat. Op die manier komen ook de persoonlijke verhalen en problemen vaak bovendrijven. Ze is er alert op en leert de vrouwen zo, zonder al te veel moeite, beter kennen. Met alle energie die ze in zich heeft, leert ze hen om warme kleding te maken en het verstelgoed aan te pakken. Maar dat niet alleen. Er heerst nog steeds heel sterk de gewoonte om niet verder dan de dag te kijken, zonder het besef dat er ook nog een toekomst is. Dat er bijvoorbeeld straks een winter voor de deur staat, die koud kan zijn en waar je je al in een ander jaargetijde voor moet indekken. Groenten moet innemen, zorgen voor warme kleding en het hamsteren van brandstof. In het verlengde van Jacob, die de mannen en jongens onder zijn hoede heeft genomen, houdt zij zich met de meisjes bezig, in het besef dat er bij hen nog een wereld te winnen valt. Ze heeft een kinderclubje georganiseerd, waar ze verschrikkelijk veel plezier in heeft. Een van de dames uit het breiclubje leert de kinderen spinnen met een spintol en later, wanneer er genoeg wol van de schapen is versponnen, zal ze de meisjes ook leren breien. De school, die zo hard nodig is om de kinderen van De Badhoeve op te vangen, laat nog altijd op zich wachten. Dat heeft dan weer wel het voordeel dat ze, door de spraakzaamheid van de kinderen, leert hoe het er bij hen thuis aan toegaat. Zo heeft ze ook Liesje leren kennen. Dat het lieve kind nu blijkbaar iets mankeert door de ruzie van die domme, vaak dronken kerels, zit haar dwars.

‘Had het maar eerder gezegd, dan was ik er vroeger voor opgestaan. Ik ga er zo meteen langs.’ Snel propt ze nog een hap van haar boterham naar binnen en staat op om de daad bij het woord te voegen. ‘Schenk jezelf nog een keer koffie in. Tot zo!’

Op weg ernaartoe denkt ze na over de verschillende manieren waarop ze zich beiden het afgelopen jaar hebben ingezet om het leven van het personeel te verbeteren. In de arbeidershuisjes is, zeker vergeleken met het begin toen ze er pas woonden, de welvaart gestegen. Zowel Jacob als zij heeft veel gedaan om de mensen ervan te overtuigen dat er ook op een andere manier geleefd kan worden. Hoewel Jacob, in zijn aangeboren ongeduld, soms danig teleurgesteld is in het tempo waarmee hij alles had willen omvormen, heeft zij zichzelf geduld aangeleerd. Alleen daarmee, beseft ze, is het mogelijk om hier iets te bereiken. Nog steeds is De Badhoeve niet af. Er worden gebouwen opgeleverd, die nu in steen zijn opgetrokken en waar hier en daar verbeteringen worden aangebracht. Jacob heeft in het begin een twee kilometer lange weg aan laten leggen. Door de turfachtige ondergrond en de zware wagens die er tijdens de oogst overheen reden, verzakte die al snel. Hij heeft de weg opnieuw verhard en ook boeren van elders toestemming gegeven om er gebruik van te maken, zonder dat hij daarvoor tol heft. Dat de zo gewenste school, de kerk en het kerkhof in de buurt van De Badhoeve er na al die tijd nog niet zijn, zit hem ook enorm dwars. Om van een fatsoenlijk gemeentehuis nog maar te zwijgen. De eerste aangestelde burgemeester Pabst bestuurt de gemeente Haarlemmermeer vanuit het raadhuis van Heemstede. Aan Pabst ligt het niet, dat is een betrokken man die dagelijks, weer of geen weer, te paard door zijn gemeente rijdt, benaderbaar voor iedereen. Ook Jacob bezoekt te paard de boeren in de omgeving, maar dat is meer om er de nodige kennis op te doen. Hij is zeer coöperatief ingesteld. Tegelijkertijd probeert hij of hij de boeren meekrijgt

om gezamenlijk bij de regering aan te kloppen om haast te maken met de voorzieningen. De eerst aangewezen die hij erop aan heeft gesproken, is jonkheer Daniël Gevers van Endegeest, een conservatieve politicus die hij nog van zijn praktijk als advocaat kent. De man staat bekend als gematigd voorstander van de hervormingen, die jaren geleden werden voorgesteld. Volgens Jacob keerde hij zich zelfs tegen de grondwetwijzigingen, maar was in elk geval flexibel genoeg om zich daarna weer aan de nieuwe omstandigheden aan te passen. Als landeigenaar en ambachtsheer is hij voorzitter van de Commissie van Beheer en Toezicht en, aldus Jacob, oppermachtig in de nieuwe polder.

Ze herinnert zich nog de keer dat hij jonkheer Gevers van Endegeest bij hen thuis had uitgenodigd. Ze had erbij gezeten hoe Jacob zich de blaren op zijn tong kletste waar het de armoede van de Meerbevolking betrof. Hij had het een schande genoemd zoals er met hen werd omgesprongen. Volgens de jonker had hij het meerdere malen onder de aandacht van de regering gebracht, maar werkten de Haagse burelen nou eenmaal langzaam. Nadat de polder was drooggelegd, was de aandacht volgens hem verslapt. De zorgen om het water waren immers voorbij, uit het oog uit het hart. Ze had het gesprek aangehoord en was blij dat ze er niet aan behoefde deel te nemen. Jacob zette zijn gesprekspartner zoals gewoonlijk op scherp, iets waar ze zelf wat moeite mee had, omdat daar vooral zijn felheid en ongeduld in meespeelden.

‘De mensen werken hier hard, maar gaan dood aan armoede en ziekten – en dan praat ik niet alleen over mijn eigen werknemers, want die hebben het nog redelijk goed. Ik heb het over de hele Meerstreek! De regering laat dit gebeuren. Dit is een drama, jonker, 18.000 hectaren en geen voorzieningen. Het is een schande, u dient zich dat aan te trekken!’

Ze had na deze harde woorden geschrokken naar de jonker gekeken. Tot haar geruststelling had hij het zich, zonder zich beledigd te voelen, werkelijk aangetrokken. Hij had er

volgens hem alles aan gedaan, maar nu de dreiging van het water in de Meerpolder was geweken, tilde de regering niet langer aan de problematiek waar men nu mee te kampen had. In zijn felheid had Jacob zeer laatdunkend gesproken over het ministerie Thorbecke: “Wacht op onze daden” heeft het ministerie ons voorgehouden. De boom in met die uitspraak! Ik zie wat er hier gebeurt en zowel het ministerie als ook uw Commissie laat ons hier verrotten!

Jacob had natuurlijk gelijk, maar het gesprek voelde heel onaangenaam. Na dat gesprek was er nog steeds geen verandering in de situatie gekomen.

Ze houdt stil bij een van de huisjes en klopt op de deur. Janie, de vrouw van Krijn, doet zelf open.

‘Dag Janie, ik kom even vragen hoe het met Liesje is. Ik hoorde dat er vannacht is gevochten en dat ze gewond is geraakt.’

In plaats van haar binnen te laten neemt de vrouw haar, geschrokken door haar onverwachte komst, mee naar het pad dat naar de huisjes leidt.

‘Laat het rusten, mevrouw, alstublieft, laat het rusten!’ smeekt ze en ze pakt haar, om haar woorden kracht bij te zetten, bij de arm. ‘Het leek erger dan het is; ze had een bloedneus, dan lijkt het al gauw ernstig. Het kind houdt van haar vader en is er, dom genoeg, tussen gesprongen. Dikke Teun werpt zich de laatste tijd nogal op als leider van de bewoners hier. Mijn man pikt dat niet en is gewoonlijk de rust zelve, maar...’ Ze maakt een drinkgebaar, ‘wanneer ze wat ophebben, is er geen land mee te bezeilen. Hoewel ik mijn man gelijk geef dat Teun alleen maar voor onrust onder de mannen zorgt, haat ik die nutteloze ruzies. Hij stookt, mevrouw, daar zou uw man eens wat van moeten zeggen. Teun zet die kerels tegen uw man op. Nu heeft uw man de mijne vannacht opgesloten in een schuur, terwijl Teun naar huis mocht. Liesje heeft de halve nacht liggen huilen. Ze slaapt nu en mijn man maakt zich klaar om aan het werk te gaan.

Uw man heeft hem net uit de schuur bevrijd. Maar wanneer u erover begint, zal Krijn zeggen dat uw man Teun moet aanpakken, want dadelijk heeft hij het complete werkvolk tegenover zich. Dat verdient uw man niet, want ik weet dat u goed voor ons bent... alsjeblieft, zeg het uw man van Teun en verwijt mijn man niets! Dat hij gedronken heeft, heb ik hem zelf al verweten en zijn straf heeft hij vannacht in die schuur uitgezeten.'

Hermina kalmeert Janie en stelt haar gerust. 'Ik zal het mijn man voorleggen. Wanneer Krijn straks aan het werk is, wil ik graag Liesje nog even zien. Ik kom later nog bij u langs.' Waarom Liesje er midden in de nacht tussen kon springen, is Hermina een raadsel. Dat kind hoorde immers in haar bed?

Als ze bij terugkomst Jacob vertelt over de schijnbare rebellie van Dikke Teun, haalt hij zijn schouders op. 'Laat ze maar komen, dan weet ik tenminste wat er speelt.' Hij is er laconiek onder – ten onrechte vindt ze. In haar ogen kan hij beter direct op de beschuldiging inspelen. Maar ze heeft geleerd om zich er verder niet mee te bemoeien.

Wat later op de avond, het is al schemerig, is er opnieuw een opstootje. Dit keer is het Van Wieringen die bij hen aan de deur staat en aandacht voor het probleem vraagt.

'Teun en zijn gezellen zijn aan het muiten,' is zijn bondige commentaar. Jacob trekt direct zijn laarzen aan en gaat met zijn opzichter mee. Aangezien ze het niet vertrouwt en bang is dat er ook weer vrouwen en kinderen bij betrokken raken, loopt Hermina er op een afstandje achteraan. In de verte hoort ze over het stille donkere land al waar het om gaat. Met de koude winter nog in het achterhoofd heeft Jacob afgelopen voorjaar voorgesteld om een spaarsysteem te ontwikkelen voor de arbeiders. In de zomer zouden ze iets inleveren op hun weekloon, dat op naam apart gezet zou worden. In de winter zijn de inkomsten geringer en de uitgave voor brandstof vaak hoger. Het ingehouden spaar-

tegoed zou hij de arbeiders in de winter uitbetalen, zodat ze tijdens de winter in elk geval voor brandstof konden zorgen. Ze zouden het beter hebben dan de knechten op de boerderijen om hen heen. Ze weet nog dat het spaarsysteem ter sprake kwam toen ze samen met Van Wieringen in de keuken koffiedronken. Toen zij enthousiast reageerde en Jacob haar uitlegde hoe ze dit in de boekhouding moest verwerken, schudde Van Wieringen zijn hoofd. Als opzichter kent hij de arbeiders beter dan wie ook en Jacob laat zich maar al te graag adviseren door zijn eerste man.

‘Ik zou het niet doen, dat brengt alleen maar gedonder met zich mee.’ Ze hadden hem wat ongelovig aangestaard. Wie kon er nu tegen zo’n briljant idee zijn?

‘Die lui zijn erg kortzichtig, vinden in de zomer dat ze te weinig loon krijgen. In de winter krijgen ze toch wel geld voor hun brandstof uit de armenkas,’ wierp hij tegen. ‘Ze zullen u niet begripen, meneer.’

Jacob, die anders maar al te graag meegaat in de gedachtegang van Van Wieringen, vond nu dat zijn opzichter het bij het verkeerde eind had en zette toch door. Toen zij zelf voor de eerste keer de uitbetalingen deed van het weekloon, waarvan het bedrag dus was afgetrokken, was het gemor inderdaad niet van de lucht. Gaandeweg de zomer had ze er niets meer van vernomen. Tot nu dus!

Zodra Jacob en Dirk hun gezicht laten zien, eist een groepje mannen onder aanvoering van Teun hun geld terug. Ze herkent hun posturen achter het summier verlichte venster van het huisje van Janie en Krijn. Naar de houding van Janie te oordelen, heeft ze Krijn verboden om zich ermee te bemoeien. Er is geen enkele vrouw die zich met het groepje opstandige mannen bemoeit. Dat stelt haar tevreden. Ze zijn in elk geval verstandiger dan die heethoofdige kerels, die het Jacob nu zo moeilijk maken.

‘Geef ons ons geld terug!’ schreeuwt Teun, ‘dat is van ons!’

‘Waar heb je het voor nodig? Ik denk niet dat het verstan-

dig is om nu aan je spaargeld te komen. We hebben toch met elkaar besproken dat het zo beter is? Jullie zullen op deze manier tijdens de winter in staat zijn om hout, kolen of turf te kopen. Wat is de zin ervan dat ik het jullie nu uitbetaal?’

Teun blijft brutaal met zijn zatte kop en geheven vuist voor Jacob staan: ‘U hebt ons dat sparen door de strot geduwd en omdat een groot gedeelte van de mannen akkoord ging, is ons verder niets gevraagd. Wij willen het geld nu terug, met de nadruk op nu!’

Ze ziet de teleurstelling op Jacobs gezicht. Het valt niet mee om een aanvankelijk toch goed sociaal plan terzijde te schuiven, zeker niet als het gaat om weinig ontwikkelde arbeiders. Juist zij verzetten zich met hand en tand tegen de zo met zorg opgezette sociale regels en plannen om hun leven te verbeteren. ‘Jullie vrouwen zijn het hier vast niet mee eens,’ probeert hij nog.

‘Niets mee te maken, het is ons loon waarvoor we hard hebben gewerkt!’

Jacob laat nog niet los. ‘Misschien moet ik eerst de mening van de vrouwen maar eens aanhoren alvorens ik tot uitbetaling overga. Zij hebben immers evenveel recht om hierover te beslissen.’ Een opgeheven vuist van Teun dicht bij zijn ogen is zijn deel.

Jacob gaat overstag en betaalt alleen de werknemers die dat willen uit op het betaalkantoor. Hermina gaat niet mee naar binnen. Later hoort ze wel achter welke naam ze in de boekhouding de uitbetaling moet boeken.

In de zwoele avondlucht kijkt ze naar de huisjes waar, nu het gekrakeel buiten is opgehouden, een paar vrouwen naar buiten komen. Ze maakt een praatje met enkelen van hen, die nog even voor het straks donker wordt in de groentetuin werken. Het is immers nog te warm om de benauwde bedstede al op te zoeken. Zouden deze vrouwen het met hun mannen eens zijn? Eigenlijk weet ze het antwoord al. Van de winter zal er opnieuw rebellie zijn, wanneer de slim-

me arbeider wel zijn spaargeld krijgt uitbetaald. Er zullen scheve gezichten zijn bij die kortzichtige kerels die nu hun geld hebben opgeëist, zeker als het haardvuur brandt bij de buurman, die verstandiger was en zijn spaartegoed heeft laten staan. Dirk van Wieringen heeft er kijk op. Jacob zou hem nog vaker moeten raadplegen in zaken als deze.

Ze heeft het idee dat het al diep in de nacht is als er buiten opnieuw rumoer is. Ditmaal blijft ze liggen en ze hoort hoe de voordeur achter Jacob dichtslaat. Met de mannen buiten, die iedereen uit de slaap houden, zal er nu korte metten worden gemaakt. Ze weet zeker dat de dranklokalen vanavond overuren hebben gedraaid om het spaargeld van de arbeiders om te zetten in drank. Morgen zullen de vrouwen tijdens het melken, in de kaasmakerij en in het breiclubje, hete tranen huilen om hun weinig meelevende, domme mannen.

Het duurt niet lang of ze hoort opnieuw de voordeur. Ze ligt op haar rug om niet weer in slaap te vallen en wacht op Jacob die haar ongetwijfeld verslag zal uitbrengen. Als hij naar haar zin te lang wegblijft, staat ze op, slaat haar omslagdoek om haar schouders en loopt in haar nachtjapon naar de keuken. Daar zit Jacob bij het zwakke schijnsel van de olielamp, die hij mee naar buiten heeft genomen. Hij heeft zijn handen voor zijn gezicht geslagen en steunt met zijn ellebogen op tafel. Ze kan zich zijn teleurstelling zo voorstellen, maar ze moeten door. Hiervoor zijn geen troostende woorden te vinden. 'Het zal de laatste keer niet zijn. Kom Jacob, het is midden in de nacht. We moeten gewoon verder. Laat de goeden niet onder de kwaden lijden.'

'Die boerenhufters!' Zijn stem klinkt schor. Buiten heeft hij zich waarschijnlijk overschreeuwd toen hij de zwaar beschonken mannen opsloot, zodat ze thuis de boel niet kort en klein konden slaan.

'Waar zijn ze nu?' Eigenlijk weet ze het wel. Bij dronkenschap worden ze bij hun vrouwen en kinderen weggehouden om niet nog meer problemen te veroorzaken. De houten

loods dicht bij de manege, waarin soms zieke paarden worden verzorgd, wordt bij voorkeur gebruikt om er de mannen in op te sluiten die hebben gedronken en amok maken. Ze kunnen er op de grond hun roes uitslapen. Morgen zullen ze hun straf niet ontlopen, weet ze.

Eenmaal weer in bed zijn ze beiden klaarwakker. Ze kruipt tegen hem aan, hij slaat zijn arm om haar heen.

‘Alles gaat niet ineens,’ troost ze hem. ‘We moeten geduld hebben en kijken wat we voor de kinderen van De Badhoeve kunnen betekenen. Zij zullen het later vast anders doen dan hun ouders. Wij oogsten pas in de toekomst, Jacob, het is niet anders, al geef ik toe dat het een schrale troost is. Laten we nu afspreken dat we het voor hen doen, dat is toch een mooie gedachte?’

‘Dat ze door toedoen van die stomme gasten komende winter in de kou zitten... mooie gedachten zijn dat, maar niet heus!’ sribbelt hij tegen.

Ze streelt hem over zijn ruwe baard en zoekt zijn lippen. Zijn emoties en drift kan hij ruimschoots bij haar kwijt. Sinds ze hier woont, is ze hem nog beter gaan begrijpen en voelt haarfijn aan wanneer hij haar nodig heeft. Als ze ten slotte moe van de ontlading dicht tegen elkaar aan in een rusteloze slaap vallen, is het uur van opstaan opnieuw niet ver meer.

Jacob en Hermina krijgen het zwaar te verduren op De Badhoeve

Landeigenaar Jacob Amersfoortd en componiste-pianiste Hermina Dijk beheren samen het landgoed De Badhoeve in de Haarlemmermeerpolder. Het is nog steeds volop pionieren in de kale polder. Er is geen school, geen kerk, geen gemeentehuis. Wel zijn er cafés en herbergen, waar het drankgebruik behoorlijk uit de hand loopt. Helaas lukt het maar nauwelijks om daar iets tegen te doen. Ook thuis op De Badhoeve krijgen Jacob en Hermina veel tegenslagen te verwerken. Het krijgen van een kindje wil niet lukken en dit drijft hen steeds verder uit elkaar. Jacob zoekt zijn toevlucht in Amsterdam en ontmoet daar in het geheim zijn vroegere huishoudster Anna. Hermina richt zich op de sociale zorg voor de vijftig arbeidsgezinnen op het landgoed. Zullen ze de weg naar elkaar weten terug te vinden?

Marja Visscher schreef met *Sporen in het polderland* een mooi vervolg op *Lied van wind en water*, het eerste deel van De Badhoeve-trilogie. Door haar liefde voor en interesse in de geschiedenis doet Marja Visscher veel inspiratie op voor haar verhalen.

Z&K

ISBN 978 94 0191 482 6 NUR 344

www.romanserie.nl